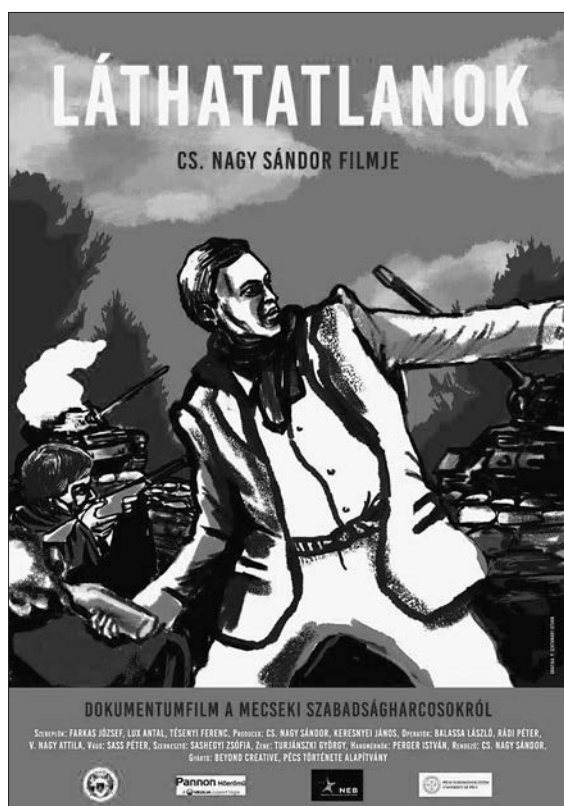


/// Joó Adrienn

=== Láthatatlanok

Film a mecseki hősekről



Az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárában 2022. március 9-én a *Láthatatlanok* című dokumentumfilmet nézhették meg az érdeklődők. A vetítés után Cs. Nagy Sándorral, a film rendezőjével, Sashegyi Zsófia dramaturggal, valamint Bank Barbara történész-szel levéltárunk munkatársa, Sze-kér Nóra beszélgetett.

Kik is voltak a *láthatatlanok*?

Azt a diákokból, hallgatókból és civilekből álló csoportot nevezzük így, akik az 1956-os forradalom vérbe fojtása után is folytatták a harcokat a Mecsekben. Emlékük mára alaposan megkopott. A dokumentumfilm indító jelenetében a pécsi járókelőket kérdezték, hogy mit is tudnak a mecseki láthatatlanokról. Leginkább csak az idősebb korosztály emlékezetében maradtak meg a megye országos híró hő-

sei. Mindez azonban aligha csodálható. Bank Barbara történésztől megtudtuk, hogy a mecseki láthatatlan elnevezést tulajdonképpen a hatalom adta a 1956. december és 1957. január körül a Pécs környéki hegyekben harcoló szabadságharcosoknak. Az események kutatását megnehezíti, hogy nagyon kevés forrásanyaggal rendelkezünk. Még a létszámukat sem könnyű megállapítani, hiszen egymás nevét sem ismerték, csupán becenevükön szólították egymást. Létszámuk minden bizonnyal ezer fő

körül mozgott. Sokan kiléptek a csapatból, majd újabbak csatlakoztak hozzájuk. Tagjai nagyrészt huszoneves fiatalok voltak, de sok volt közöttük a gyerek. A forradalom után az erdőkben, a környékbeli falvakban bujkáltak, és egész életükben nem fedték fel magukat, tulajdonképpen mindvégig láthatatlanok maradtak. Sajnos a felkelőket üldöző erőszakszervezetek is láthatatlanok maradtak, sokszor a közeli családtagok sem tudták, milyen munkát végeznek. Több áldozat is beszámolt arról, hogy még az 1970-es években is utánuk nyúltak, sőt számos olyan esetről tudunk, hogy bár csak érintőlegesen keveredtek bele az eseményekbe, később mégis hátrányos megkülönböztetésben részesültek.

Az egyik mecseki ellenálló Lux Antal festő-, fotó-, film- és videóművész volt, aki számos nemzetközi elismeréssel büszkélkedhet. A Berlinben élő művész alkotásaiban feldolgozta a forradalom élményét és tragédiáját, valamint a menekülés történetét, rémálmait. Szintén a láthatatlanok közé tartozott Tésenyi Ferenc, aki a harcok után Svájcban telepedett le, jól menő fogorvosként dolgozott, majd nyugdíjas korában hazaköltözött, Győrben élt. A film elkészültét sajnos már nem élhette meg. Naplójából azonban sokat megtudhatunk a harcokról és a menekülésükről. Nemcsak a saját sorsa volt tekervényes, de a feljegyzéseit is, ugyanis a gerovói táborban találkozott Gazdag Sándor Corvin-közi forradalmárral, akinek átadta a naplót, hogy kijuttassa az országból. Gazdag Sándor levél útján felkereste Tésenyi Ferenc szüleit, így tudta meg a lakcímét, végül Hamburgból küldte el a naplót Svájcba 1958-ban. A maroknyi csapat vezetője, Kubicza János is naplót vezetett. A „Gazda”-ként emlegetett Kubicza hősiességével kiemelkedett a harcosok közül, igazi vezetőként irányította a láthatatlan ellenállókat, tartotta bennük a lelket. Farkas József – „Joe bácsi” – csupán 16 éves volt 1956-ban. Az oroszok ellen a Mecsekben harcoló hős később Új-Zélandon, majd Ausztráliában élt. A film e három mecseki láthatatlan találkozását dolgozza fel, és az ő emlékeiken keresztül elevenednek meg a szovjetek elleni ellenállás napjai. A film első kockáin még ismeretlenül állnak egymással szemben, mégis bajtársakként fogadják egymást, akik között az együtt átélt múlt végül mély és őszinte barátságot teremtett.

A vetítést követő beszélgetés során Cs. Nagy Sándor elmondta, hogy Egri Manó videoszerkesztőtől hallott először a mecseki hősök történetéről. A részletek megismerése után rögtön tudta, hogy ebből filmet kell készítenie. Küldetésének érezte, hogy az emberekkel megismertesse az 1956 utáni magyar ellenállásnak ezt a hősiessé, szinte feledésbe merült történetét. Cs. Nagy Sándor áldozatos munkája, kitartása nélkül aligha készülhetett volna el a négy és fél évig forgatott dokumentumfilm. A forgatás közben finanszírozási nehézségek adódtak, így a költségeket is neki kellett megelőlegeznie. Az újságíró Sashegyi Zsófiát Cs. Nagy Sándor kereste meg. Szintén egy véletlennek köszönhetően keltette fel az érdeklődését a mecseki forradalmárok szabadságharca, és ő is úgy vélte, hogy minél több emberhez el kell jutnia a történetüknek. Zsófia meghatározó szerepet játszott a film létrejöttében. Kutatásokat végzett, oral history interjúkat készített, részt vett a történelmi háttér feltárásában. A dokumentumfilm három főszereplője eleinte bizalmatlanul állt a filmforgatáshoz, hiszen többször is találkoztak

már olyanokkal, akik magukat mecseki láthatatlannak nevezték, ám a helyszínek és a részletek felelevenítése során hamar kiderült, hogy valójában nem is vettek részt a harcokban.

A film fordulatoságát és a vizuális élményt fokozza a nagy igényességgel készült, szabadkézi rajzra épülő animáció, amely Rontó Lili munkáját dicséri. Az expresszív, a képregények hangulatát idéző mozgókép valóban különleges hangulatot kölcsönöz a filmnek; az 1956-os események bemutatásával párhuzamosan futó képsorok izgalmasan gazdagítják a dokumentumfilm mondandóját. A film a pécsi forradalom fontosabb helyszíneire is elkalauzol minket. Láthatjuk a Széchenyi téren elhelyezkedő Gázi Kászim pasa dzsámiját, ahol az ávósok a tömegbe lőttek. A három hős bemutatja a mecseki harcok színhelyeit is. Ez a közös utazás olyan érzést kelt, mintha a néző is részt venne a mecseki harcokban. Budapesti társaikhoz hasonlóan a harcosok itt is Molotov-koktélokkal és az utakra kiöntött olaj meggyújtásával vették fel a küzdelmet a hegyekre felkapaszkodó szovjet tankokkal.

Felmerül a kérdés, hogy a filmnek van-e társadalmi hatása. A válasz egyértelműen igen. A vetítést követő hozzászólásokban is érzékeltetni lehetett, hogy a film többekben előhívta az 1956-os forradalomban átélt személyes élményeket. Volt, aki jelezte, hogy szívesen mesélne édesapja 1956-os szerepéről. Az alkotókat már többen felkeresték, hogy a saját élményeikkel vagy a szüleikével tovább fűzzék a mecseki láthatatlanok történetét. Egyrészt szomorú, hogy 60 évig nem beszéltek ezekről a történekekről nyilvánosan, másrészt sikerként könyvelhetjük el, hogy a leszármazottak történeteinek végül tovább gazdagítják az eddigi ismereteinket.

Cs. Nagy Sándor rendező a dokumentumfilm folytatását tervezi. Kíváncsian várjuk.

Kulcsszavak

=====

1956, Doku Filmklub, történeti emlékezet



Mezőháti ruszin gyerekek, 1907

Fortepan /Magyar Földrajzi Múzeum,
Erdélyi Mór cége

= *Invisibles* =

Documentary film about the heroes of the Mecsek Hills

The documentary film *Invisibles* was screened at the Historical Archives of the Hungarian State Security on 9 March 2022. After the screening, the director of the film, Sándor Cs. Nagy, its dramaturg Zsófia Sashegyi and historian Barbara Bank talked about the film.

The film is the fruit of the devoted work of Sándor Cs. Nagy. Without his perseverance this documentary could hardly have been completed. According to Sándor, it was the heroism of the revolutionaries of Pécs that gave the creators the strength to finish the film: if the revolutionaries had held out to the end and not surrender, they could not give up either.

The film elaborates the meeting of three so-called invisibles of the Mecsek Hills in the south of Hungary (Antal Lux, Ferenc Tésenyi and József Farkas) and shows their recollections of the days of fight against the Soviets. It is very touching to see how, after 60 years, deeply buried memories come to the surface. The film also takes us to the most important sites of the revolution in Pécs. The three protagonists also show the scenes of the fights in the Mecsek.

Barbara Bank told us that the name 'the invisibles of the Mecsek' was a nickname that the propaganda gave to the freedom-fighters hiding in the hilly areas around Pécs.

The expressive, high-quality, comic book-like animation drawn by natural free hand praises the efforts of Lili Rontó.

Sándor is planning to continue the documentary, and its significance is that again and again new highlights emerge, through which we can learn more about our past.

=== E számunk szerzői ===

ANTAL RÓBERT-ISTVÁN: történész, levéltáros, Magyar Nemzeti Levéltár
Országos Levéltára

JOÓ ADRIENN: művelődésszervező, tudományos titkár, ÁBTL

KÁDÁR ÉVA: doktoranda, ELTE ÁJK

KOSZTYÓ GYULA: történész, Clio Intézet

MEDGYESI KONSTANTIN: történész, Móra Ferenc Múzeum, Szegedi Tudomány-
egyetem

PÁL ZOLTÁN: történész, levéltáros, Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára

PARÉJ-FARKAS KATALIN: történész, doktoranda, PPKE Történelemtudományi
Doktori Iskola

SZŐNYEI TAMÁS: levéltáros, ÁBTL

A tanulmányokkal kapcsolatos
észrevételeiket, megjegyzéseiket az alábbi címre küldjék el:
betekinto@abtl.hu

Kérésükre szívesen továbbítjuk levelüket a szerzőknek.